

Aktuell bakgrunn

Hydro i Brasil

Desember 2011

Redaktør: *Terje Kalheim*

Ansvarlig utgiver: *LOs internasjonale avdeling med økonomisk støtte fra NORAD*

www.lo.no

Hydro-modellen på vei til Brasil

Samarbeider store norske selskaper med fagbevegelsen når de etablerer seg i utlandet? Eller er det slik som en Fafo-rapport langt på vei konkluderer med, at de legger igjen den norske modellen hjemme, «When in Rome, do as the Romans do»?

– Vi har partssamarbeid enten det er i Norge, Kina eller Brasil, sier konsernsjef i Hydro, Svein Richard Brandtzæg til LO-Aktuelt.

■ ■ En mann som likner fælt på konsernsjefen sitter tilbaketrasket i en stol i lobbyen på Hilton i Belem, nord i Brasil. Jo, det må være han. Men vi forstyrrer ikke, har intervjuavtale om en time. Det holder. Her sitter altså sjefen for de gode tider i Hydro, mannen som har snudd et stort underskudd med en gullkantet manøver i Brasil. Det 106 år gamle industrilokomotivet har investert 30 milliarder i landet som er så rikt på naturressurser. Nå sitter de på hele verdikjeden, ikke minst på grunn av investeringene i Paragominas, med utvinning av bauxitt for årtier framover.

Globaliseringens tidsalder er defintivt her. Fra å være det norske av det norske, med Sam Eide og Kristian Birkeland, har Hydro i dag 23 000 ansatte i 43 land, 19 000 utenfor Norges grenser!!

Nå er det aluminium som gjelder, og 28. februar tok Hydro over driften

av sine aluminiumsperler i Latin-Amerikas største land. Som majoritetseier. Vi snakker om intet mindre enn alumina raffineriet Alunorte, verdens største i sitt slag, aluminiumsverket Albras og, ikke minst, dagbruddet i Paragominas. Gruvelisensene dekker et område like stort som Belgia. I tillegg har de andre prosjekter på gang som peker framover. Det er ikke uten grunn at konsernstyret i Hydro har en ukes seminar og befaring i området.

ØNSKER DIALOG

Men vi er egentlig ikke kommet for å skrive om Hydros styrke som verdens tredje største aluminiumsselskap. Vi er på denne reisen for å sjekke ut påstanden om at fagbevegelsen stopper ved fabrikkporten. Er det sånn som en Fafo-rapport fra 2008^{*1} beskriver, at brasiliansk fagbevegelse ikke har organisasjonsenheter på bedriftsnivå – verken

* 1 Norsk arbeidslivsmodeell – ikke for eksport?

Av Espen Løken, Geir Falkenberg og Torunn Kvinge (Fafo, 2008)

Foto: Stig H. Christensen

HYDRO UTVINNER BAUKSITT I BRASIL. BILDET ER FRA ANLEGGET I PARAGOMINAS.

Foto: Trond Murvold Elstad

STEN ROAR MARTINSEN OG BILLY FREDAGSVIK,
BEGGE ANSATTEREPRESENTANTER I HYDROS STYRE.

tillitsvalgte eller bedriftsklubber – som ledelsen kan samarbeide eller ha dialog med? Vi benyttet anledningen til å hve oss med da de tillitsvalgte Sten Roar Martinsen og Billy Fredagsvik skulle over dammen, begge ansatterepresentanter i Hydros styre. Men først altså konsernsjef Brandtzæg, krystallklar fra møterommet i Hilton hotell:

– Vi har med oss Hydro-modellen uansett hvor vi er i verden. Det innebærer tett dialog mellom ledelse og ansatte. Samtidig ønsker vi gode relasjoner med lokalsamfunnet.

Han nærmest banker det inn. Det krever mye av de lokale sjefene, men sjefen over alle sjefer vil ha det sånn. Problemene skal tas der og da, og Brandtzæg viser til Hydrohistorien med oppbygging av lokalsamfunn og samfunnsansvar. Årdal og Sunndal, Karmøy og Høyanger. Tett dialog med lokalsamfunnet. Partssamarbeid over alt i verden, enten det er på et pressverk i Kina, i Sau Paulo eller på Raufoss. Det er bra for businessen, bra for lokalsamfunnet. Ja, det er bra for alle! Den fortsatt aktive orienteringsløperen må bruke alle sine evner for å navigere i ulendt terreng. Han forteller om en Hydro-bedrift i Canada, der det var flere fagforeninger og mye rot. «En svært krevende situasjon». Etter hvert ble det en fagforening. De lokale partene ble tvunget til å sette seg ned, og fikk i gang dialogen. Det er sånn konsernsjefen vil ha det. Tydelige fagforeninger som representerer arbeiderne på bedriftene. Med gode fagforeninger og godt samarbeid, blir det også gode

resultater. Brandtzæg har mange tall i hodet. Vi blir presentert for noen som markerer solid produksjonsøkning etter at Hydro tok over kommandoen i Brasilbedriftene tidligere i år. Samarbeid, tillit og effektivitet!

Både norske og brasilianske tillitsvalgte gir uttrykk for at Hydro er gode på HMS. Ulykkesfaren skal være betydelig redusert, selv om det var en dødsulykke på Albras nylig. Slikt skal bare ikke skje, ifølge konsernsjef Brandtzæg. Selskapet har gått tungt inn for å analysere hendelsen.

DEN NORSKE MODELLEN

De to fagforeningsveteranene Billy Fredagsvik, hovedtillitsvalgt på Høyanger og Sten Roar Martinsen i tilsvarende funksjon på Karmøy, gjør klar for avreise fra Belem. Veien ut

til Paragominas er ikke dårlig, men trafikken krever moderat hastighet. Dermed blir ønsket om å kjøre forbi ekstra stort, for enkelte. En trailer i motgående retning ser ut til å få sleng på hengeren, men det går bra denne gangen også. Turen tar fem–seks timer, men før mørkets frambrudd sitter vi utenfor hotellresepsjonen med en øl av det lokale slaget.

Det er ikke første Brasiltur i år for duoen Martinsen og Fredagsvik, snarere den tredje. I mars var de her med Trond Giske i følget. Senere var det miljøminister Erik Solheim. Det er politisk, miljømessig og økonomisk satting i Brasil, et land som er i ferd med å vokse til å bli en av verdens økonomiske stormakter. Norge er den sjuende største investoren i landet som har 200 millioner mennesker og er nesten

Foto: Stig H. Christensen

Bauksitten blir behandlet her på anlegget i utkanten av Paragominas og sendt videre i rørledning til aluminaffineriet Alunorte.

like stort som USA i areal. Regjeringen, med LO på laget, har vært pådriver for sosial dialog og for å etablere kontakt mellom partene i arbeidslivet i Norge og Brasil.

Etter Hydros overtakelse av aksjemajoriteten her borte for åtte – ni måneder siden, hadde Fredagsvik og Martinsen møte med både tillitsvalgte og den lokale ledelsen. De brasilianske tillitsvalgte kan ringe de norske når de vil. LO kaller det konsernfaglig samarbeid. Brasilianerne har forventninger i forhold til medvirkning. «Våre menn» fra Karmøy og Høyanger forsikrer om at fagbevegelsen ikke stopper ved fabrikkporten i Hydro, Brasil. De mener det foregår en «stille revolusjon», i retning av samarbeid på bedriftene, selv om dette på mange måter strider mot brasiliansk ledelseskultur.

En telefon til konserntillitsvalgt Kåre Leira i Norske Skog, som har papirfabrikk i Brasil, medfører følgende kommentar: Fagforeningslederen og fagforeningskontoret befinner seg utenfor bedriften, men de har plasstillitsvalgte og verneombud på arbeidsplassen.

Det er en times kjøring opp til dagbruddet. Vel ankommet «Hydro – Mina de Bauxita Paragominas» får vi høre om et selskap som legger stor vekt på opplæring, og at eneste rørledning av dette slaget i verden går de 244 km fra dagbruddet til aluminarafeneriet Alunorte i Barcarena. Stedet der rørledningen starter kaller de Marco Zero (nullpunktet). Og: i tråd med Hydro-filosofien baserer man seg på lokal arbeidskraft. Bauksitten finner de 15 meter ned i bakken i et lag på 1,5–2 meter. Først kommer bulldoserne, deretter observerer vi en stor maskin til 30 millioner kroner som både skraper opp bauksitten og fører den

over på solide lastebiler. Og kronen på miljøverket: Området fredes etter bruk og tilbakeføres til regnskog med å legge jorda på plass igjen og beplante. Senere får vi treffe egne biologer som jobber med dette. «Det tar 35 år før det blir vakker skog igjen», får vi høre. Hydro har fått mye kjeft for miljødeleggelse i Brasil tidligere. Alunorte har hatt store utslipp, og måtte betale 40 millioner kroner i bot for sine miljøsynder for noen år siden, ifølge Verdensmagasinet X. Med dagens tilbakeføring til regnskog viser «majoritets-Hydro» seg fra en helt annen side. Det er nødvendig.

SOM EN STOR FAMILIE

«Vi er som en stor familie her og nøkkelspørsmålet nå er dialogen med Hydroledelsen». Tonen er slått an fra første stund vi treffer tre tillitsvalgte i et møterom på bedriften. Gutta virker samarbeidsvillige, ikke nødvendigvis typisk for det bildet man kan få av tillitsvalgte ellers i Brasil og Latin-Amerika for øvrig. Vi har møtt UNSITRAGUA i Guatemala, CTA i Argentina og CUT i Brasil for 20 år siden. Tonen var ofte en annen, arbeidsgivere og landeiere var fienden som skulle bekjempes med alle midler. Militante rop på store UNSITRAGUA-møter og drap av tillitsvalgte hørte med. Alt med bakgrunn i diktaturer, geriljakamp og, for de meste aktive, fengsel og tortur. Ti-

dene er annerledes nå. Brasils militærdiktatur tok slutt i 1985. Lula satt ved makten i åtte år etter 2002 og nå fører partifellen Dilma Rousseff den gamle fagforeningskjempens politikk videre.

På møtet med de tillitsvalgte må vi nesten klype oss i armen for å erkjenne at vi ikke er på søndagsskolen. En av dem er nestleder Waldeth Negrao fra fagforeningskontoret til STIEAPA i Paragominas. De to andre, Helio Silva og Joseam Oliveira, er ansatt ved bedriften. Dette er karer som understreker at de har et utmerket samarbeid med ledelsen. Nestlederen er helt åpen for å ha ledelsens mann til stede under intervjuet. Det takker vi høflig nei til. Vi vil ha dem for oss selv. De forklarer at problemer løses på lavest mulige nivå, noe som nødvendigvis innebærer at mye tas direkte på bedriften. Større og vanskeligere saker håndteres ved at ledelsens mann kommer til fagforeningskontoret i byen. De lokale tillitsvalgte er valgt direkte på plassen gjennom skriftlig valg. Alle de 1400 fast ansatte regnes som medlemmer, men kun 60 prosent betaler kontingent, noe som er en dobling etter at Hydro overtok. Det er frivillig å være med, alle er representert av fagforeningen, men de 60 prosentene har bedre tilbud enn de som ikke betaler kontingent. To tillitsvalgte på bedriften skal representere 1400 ansatte. De har ikke eget styre her, så arbeiderne kan også ta kontakt

HER STÅR PAULO TOBIAS VED STARTEN AV DEN 244 KM LANGE RØRLEDNINGEN SOM GÅR FRA DAGBRUDDET I PARAGOMINAS TIL RAFFENERIET ALUNORTE.

Foto: Stig H. Christensen

med fagforeningskontoret i byen. Alle bor i Paragominas, så det skal ikke være for tungvint, får vi vite. Er det så fagforeningsmøter på bedriften? Svaret er nei, det skjer i byen. I lønnsforhandlingene som foregår bedriftsvis, krever de kompensasjon for prisstigningen samtidig som de prøver å bedre andre goder, for eksempel verdien av matkuponger, støtte til utdanning eller medisinsk behandling. De tillitsvalgte forteller at det er store forskjeller på lønns- og arbeidsforhold mellom de ulike Hydrobedriftene.

Minstelønna i dagbruddet er 1400 real, ca 4600 norske kroner. Mange har

mer i form av bonus. Lønna skal ikke være spesielt høy, men den totale verdien av avtalen er bedre enn noen gang.

SAMARBEID OVER GRENSENE

I Para-regionen er det tre store selskaper innenfor gruve/aluminium: brasilianske Vale, franske Imerys og Hydro. Lønngolvet er grunnleggende det samme. Hydro kjøpte seg opp i aluminium av giganten Vale, som på sin side eier 22 prosent av aksjene i Hydro.

De brasilianske tillitsvalgte har møtt Billy og Sten Roar fra før, og forteller at de har lært mye av sine norske kolleger. Men det motsatte er

selvsagt også tilfelle. Fra flere hold hører vi at brasiliansk fagbevegelse er sterk. Liv Tørres, nå generalsekretær i Norsk Folkehjelp, skriver i boka «Bak fanene» at den «sosialpolitiske fagbevegelsen» i land som Brasil skulle komme til å endre det politiske kartet radikalt. Denne nye typen fagbevegelse kombinerer politiske strategier med fokus på arbeidsplassene: politisk påvirkning med kollektive forhandlinger. Den arbeider i allianse med organisasjoner i sivilsamfunnet for å fremme demokrati og sosial rettferdighet. Fagbevegelsen var i mange Latin-Amerikanske land en drivkraft

Foto: Trond Murvold Elstad

Norske og brasilianske tillitsvalgte i Paragominas. Fra venstre: Waldeth Negrao, Sten Roar Martinsen, Billy Fredagsvik, Heilio Araujo og Joseam Oliverira.

for politiske forandringer og mer venstreorienterte regjeringer.

OGSÅ POLITIKK?

Det er et hav av fagorganisasjoner i Brasil. CUT er den største med 20 millioner medlemmer, av dem 7 millioner betalende. De fagorganiserte ved Alunorte gikk ut av CUT for noen år siden. Hva er så galt med CUT? Fire tillitsvalgte fra Alunorte er kommet til Belem for å snakke med oss. De forklarer at CUT og PT, Lulas parti, sto sammen tidligere (det vi kaller faglig-politisk samarbeid). Men de tillitsvalgte ved Alunorte er ikke med i PT. Vi spør om de er uavhengige. De svarer at det politiske aspektet sto i fokus da de var med i CUT. Det var aktiviteter utenfor deres arbeidsplass, mens de ville konsentrere seg om arbeidernes kår på bedriften. Men hva synes de så om politikken til Lula og hans etterfølger Dilma Rousseff?

– Lula satt i åtte år og fikk til mange positive endringer. Han hadde bred kontaktflate, gjorde avtaler i ulike miljøer og kunne håndtere de fleste. Vi håper Dilma følger samme linje, er svaret.

Konflikten er klassisk i fagbevegelse over hele verden: Noen vil konsentrere seg om lønn og arbeidsforhold på bedriften, andre har et mer utvidet perspektiv, der også politisk påvirkning inngår. LO støttet for eksempel det rødgrønne regjeringalternativet både i 2005 og 2009.

Men tilbake til arbeiderne ved Alunorte, som nylig har stemt ned et forhandlingsresultat etter lønnsforhandlinger. Har de tillitsvalgte nøydt seg med lite eller er det arbeiderne som er kravstore..? Etter en ny runde med oppklaring ble forslaget vedtatt med stort flertall, ingen streik.

Ute i den store verden dreier det seg om makt og styrkeforhold. Tørres skriver at britisk fagbevegelse på bedriftsforsamlingen i Rio Tinto i 2000 stilte krav om at verdens største gruveselskap heretter skulle respektere faglige rettigheter. De gjorde det på vegne av 34 000 arbeidstakere i 40 land. Og hun tilføyer at kampen hadde bred støtte av fagbevegelsen i andre land på bakgrunn av Rio Tintos årelange fagforeningsknusing og tramping på faglige rettigheter.

KONSERNAVTALER

Streikevåpenet skal ikke brukes i utide, men muligheten skal være der som en del av spillereglene. Noen ganger vil det være nok å true med kampmidler. Liv Tørres streker opp flere scenarier i boka. Ett av dem er kollektive forhandlinger organisert på internasjonalt nivå. Her skal det settes minimumsstandarder for de flernasjonale selskapene, dernest forhandles nasjonalt og lokalt i tråd med tradisjonelle og nasjonale særtrekk.

Ifølge LO er det 70 internasjonale konsernavtaler i verden, fem av dem med norske selskaper, blant dem Hy-

dro. Brandtzæg sier at dette er en formalisering av samarbeidet, som forplikter Hydro. Konsernsjefen sitter selv i styrene til flere internasjonale bransjeorganisasjoner og vil ha flere selskaper med på denne type avtaler. Det innebærer like krav til selskapene og kan forhindre at noen tar «short cuts», forklarer han.

Norske Skog har i sin globale avtale at de i hovedsak skal basere seg på fast ansatte, noe Hydro ikke har. Hydro har rundt 4000 faste og 2000 innleide ved sine aluminiumsbedrifter i Brasil. Innleide kan jobbe innen renhold, kantine eller annet. Konsernsjefen vil ha en løpende vurdering av dette forholdet.

– Vi vil ikke ha noe A- og B-lag, men det er nok store forbedringspotensialer, sier han.

De tillitsvalgte vil at bedriften skal ha en helseplan, også for de innleide, pluss sikre andre minimumsvilkår. Det fins noe som kalles CIPA, et slags arbeidsmiljøutvalg som er lovbestemt av brasilianske myndigheter. På svært mange arbeidsplasser er dette det eneste organ der arbeidstakerne er representert. Fagforeningene står i beste fall på utsiden av porten.

PÅ RETT KURS

Presset på arbeidskraften ved Alunorte er så høyt at det går utover helse og sikkerhet, heter det i en 15 måneder gam-

■ Hydro har investert 30 milliarder i aluminium i Brasil. De viktigste selskapene er: aluminiumsverket Albras, aluminaraffineriet Alunorte, som er verdens største, og dagbruddet for utvinning av bauksitt i Paragominas.

mel rapport*². Så hvordan er det nå? Vi får vite at presset er der fortsatt, men at sikkerheten er mye bedre ivaretatt. Det har eksistert en fryktkultur. De ansatte har ikke turt å kritisere bedriften på områder som helse og yrkessykdommer. Vi får vite at problemene fortsatt er der, men at man er på rett kurs. Ledelsen skal ha fått sine beskjeder fra konsernledelsen. Inntrykket vi sitter igjen med er at Hydro-modellen skal følges, at dialogen er forbedret, men at det er en lang vei å gå.

Billy Fredagsvik er klar i sin vurdering: De tillitsvalgte fikk aldri møte toppledelsen i Alunorte da Vale styrte butikken. Med Hydro som majoritetseier vil Alunorte ta steg for steg. Det vil ta tid, men arbeiderne vil se resultater. Som styremedlem vil han be om mere fart i prosessene som kan føre til forbedring.

De tillitsvalgte ved Alunorte snakker om et boligprosjekt som er stoppet. I likhet med Paragominas-arbeiderne forteller de at også Barcarena, der bedriften ligger, er blitt et pressområde, med et voldsomt byks i boligprisene. De har tidligere fått subsidiert husleien, men ikke nå. De vil tilbake dit, det er et krav.

– Vi vil ha mulighet til å ta opp dette og pushe på ledelsen, sier Sten Roar Martinsen. Etter at LO-Aktuelt reiste gjorde han det. Hydro vil gå inn med støtte, man kan foreløpig ikke si hvor mye eller hvordan.

Joda, Hydro-modellen putrer og går, også i Brasil.

*2 Labour and Industrial relations profile of the Norsk Hydro aluminum companies in Brazil (Instituto Observatorio Social, Sao Paulo, September 2010)

Foto: Norsk Hydro, Jo Michael

HYDROS KONSERNSJEF SVEIN RICHARD BRANDTZÆG TIL VENSTRE I SAMTALE MED FABRIKKSJEFEN VED RAFFENERIET I ALUNORTE, DARYUSH A. KHOSHNEVISS.

Fem konsernavtaler

Hydro inngikk sin konsernavtale i mars 2011. Avtalen er inngått med Industrienergi, Fellesforbundet, Metalworker's Union og ICEM (kjemiske-, energi- og gruveinternasjonalen). Hydro forplikter seg her til å legge ILO-erklæringen, FNs menneskerettserklæring og OECDs retningslinjer til grunn i alle sine virksomheter på globalt plan.

Det er fire andre norske konsern som har slike globale konsernavtaler, nemlig Norske Skog, Aker ASA, Veidekke og Statoil. Avtalene er litt forskjellige. Ifølge LO er det nå 70 slike globale konsernavtaler på verdensbasis.

Foto: Sig H. Christensen

Dagbrudd: Bauksitten befinner seg i et to meter tykt lag 15 meter under bakken. Her ser vi en tysk asfaltfjerner som brukes til å skrape opp bauksitten, for deretter å føre den over til ventende lastebiler.

Fakta om Brasil

- Portugisisk koloni i ca 300 år.
- Brasilianerne er verdens største portugisisktalende nasjon.
- Landet er verdens åttende største økonomi og har Sør-Amerikas høyeste BNP med stor økonomisk betydning for hele verdensdelen.
- Verdens femte største land.
- Uavhengig fra Portugal 7. september 1822.
- 201 millioner innbyggere.
- President Luiz Inácio Lula da Silva fra PT (Partido dos Trabalhadores – Arbeidernes Parti) gikk av 1. januar 2011, etter å ha sittet i stillingen siden 2002.
- President Dilma Rousseff fra 2011 Brasils første kvinnelige president – er utdannet økonom, og har arbeidet tett med Lula siden 2002.
- Føderal republikk.
- Offisielt språk, portugisisk.
- Nasjonaldag 7. september.
- Valuta Real.
- BNP 1.068,0 mrd US\$.
- BNP per innb 4.289 US\$.
- Arbeidsløshet 9,0%.
- Befolkningsvekst på 1,06 %.
- Forventet levealder er på 72 år.
- 80% av brasilianerne bekjenner seg til den romersk katolske kirke.
- Landets største fagorganisasjon er CUT med ca 20 millioner medlemmer. Det er et mangfold av fagorganisasjoner i landet.

Tekst: Stig H. Christensen

Forsidebildet:

Anleggene Paragominas (bildet), Alunorte og aluminiumsverket Albras ble tidligere drevet av den brasilianske industrigiganten Vale med et autoritært system og toffe arbeidsrelasjoner. Hydro tok over aksjemajoriteten vinteren 2011 og legger opp til sosial dialog, med partssamarbeid på arbeidsplassene. (Foto: Stig H. Christensen)

Baksidebildet: Sør i Amazonas-regionen ligger en av verdens største bauksittforekomster. Digre anleggsmaskiner graver ut bauksitten i den rustrøde jorda ved Paragominas-anlegget. (Foto: Stig H. Christensen)

LOs Internasjonale avdeling
Youngsgate 11
N-0181 Oslo

inter@lo.no
www.lo.no
Tel: +47 23 06 10 50

